

SZERZŐI ISMERTETŐ

Doktorjelölt neve: Csontos András mk. ezredes

Témavezető neve: Dr. Janza Károly DSc.

Az értekezés címe: A haderőreform, a védelmi tervezés és az erőforrások kölcsönhatása
(A Védelmi Tervező Rendszer)

A tudományos probléma megfogalmazása

A rendszerváltás óta a honvédelem gyökeres változáson ment keresztül. Az ország politikai, társadalmi, gazdasági berendezkedése alapjaiban határozza meg a fegyveres erővel kapcsolatos kérdéseket. Doktrinális változás következett be, a hadsereg – egy tíz éves átalakulást követően - önálló, nemzeti és védelmi jellegű haderővé vált, majd egy új katonai szövetség részévé (igen komoly, a gyakorlatban is számon kérhető, kért kötelezettségekkel). Ez döntően módosította a létszámával, szervezeti felépítésével, telepítésével, fegyverzetével, felszerelésével, működtetésével és mindezekkel kapcsolatban a **tervezéssel** kapcsolatos követelményeket.

Valós haderőreformra volt (van) szükség a hatékony átalakuláshoz, ahol azonban igen komoly gondok (pl. katonai képesség hiányok, kevésbé hatékony gazdálkodási rendszer), adódnak. Elegendő hivatkozni a kormányzati ciklusváltásokkor egyre gyakoribbá váló védelmi felülvizsgálatok megállapításaira, vagy a NATO-val történő együttműködés egyre súlyosabb és egyre erőteljesebb kritikáknak kitett problémáira. A témaválasztást és a kidolgozást indokolta egyrészt, hogy az előzőekben említettek miatt célszerűnek látszott kutatni a **haderőreform** és a **védelmi tervezés** kapcsolatát, összefüggéseit. Másrészt a rendszerváltást követően a védelmi tervezés önmagában is a figyelem középpontjába került, mert az érdemi parlamenti kontroll megjelenésével igényként jelentkezett a politika részéről a védelmi gazdálkodás **átláthatóságának** kialakítása és a **NATO tervezési folyamataival történő harmonizálás**. A tervezési folyamatok átgondolását indokolta a **védelem belső igénye** is, amely egyértelmű tervezési folyamatok (és azokhoz kapcsolódó döntési pontok, hatás és jogkörök, felelőségek) meghatározását, a források hatékonyabb elosztását célozta. A védelemtervezés a figyelem középpontjába került. Az 1995. évtől zajló rendszerfejlesztésben részeredmények születtek, de néhány év múltán a rendszerfejlesztés megrekedt, így a **honvédelmi tárcának ma sincs jól működő védelmi tervező rendszere**. Szakmai és

döntéshozói körökben nagy viták zajlanak a továbbfejlesztés mikéntjéről. A tét nagysága miatt - a haderőreform sikere, és egy, az egyre bővülő költségvetési források jobb felhasználásának lehetősége – kihívást jelentett számomra e terület kutatása.

A kutatás során vizsgált területeket az alábbiak szerint csoportosítottam:

- a haderőreform és a védelemtervezés kapcsolatának vizsgálata;
- a feladatorientált erőforrás tervezés alapjainak közgazdasági oldalról történő megközelítése, a hazai védelmi tervezés (a honvédelmi tárca és a nemzeti védelmi tervezés szintjén) helyzetértékelése és átalakításának szükségessége;
- egy lehetséges védelmi tervezési folyamat kialakítása;
- következtetések, javaslatok kidolgozása a rendszerfejlesztésre.

Kutatási célok

Értekezésemben az alábbi tudományos célokat tűztem ki:

1. A haderőreform és a védelemtervezés elméleti és gyakorlati kapcsolatának, összefüggéseinek vizsgálatát, következtetések levonását a haderőreform eredményesebb végrehajtása érdekében.
2. Az államháztartás és a védelem feladatfinanszírozáson alapuló modelljének elemzését, a modellek kialakításából származó előnyök meghatározását és azok kapcsolatát a haderőreformmal és a kialakítandó új VTR-re tett javaslattal.
3. Azon tényezők feltárását, amelyek indokolják egy az új VTR-nek keretet adó, külső környezetet biztosító nemzeti védelmi tervező rendszer szükségességét.
4. A VTR korábbi rendszerfejlesztésének jelenleg hasznosítható tanulságainak meghatározását.

Kutatási módszerek

A hadtudományi kutatómunka általános módszerei közül alapvetően a **megfigyelésre** támaszkodtam. 1995. óta lehetőségem van közvetlenül résztvenni a rendszerfejlesztés folyamataiban, tehát belülről szerzett tapasztalatokat tudtam elemezni, általánosítani, azokból következtetéseket levonni. Az **analízis** és **szintézis** segített az államháztartás és a védelem feladatfinanszírozáson alapuló modelljének összehasonlításában, illetve **analógiával** ez utóbbi pontosabb meghatározásában. A jövőben, a rendszerfejlesztést követően kiemelkedő jelentőségű lehet a **rendszerkísérlet** tudományos igényű végrehajtása.

A kutatómunka leírása

Az **1. fejezetben** a haderőreform és a védelemtervezés kapcsolatát vizsgáltam. A haderő helyzetértékeléséből kiindulva, gyakorlati példákkal is alátámasztva elemeztem azokat az okokat, összefüggéseket, amelyek a rendszerváltás óta többször napirendre kerülő haderőreform sikertelenségét okozták. Bizonyítottam a tervezés meghatározó szerepét a haderőreform végrehajtásában.

Következtetések:

- az 1990-től kezdődő haderőátalakítás soha nem öltött reform jelleget, a folyamat többször megfeneklett, látszateredményeket produkált. A rövidtávra szóló aktuálpolitikai, ad-hoc döntések a jellemzőek (a költségvetés alulfinanszírozottsága időszakában az állandó probléma-megoldási kényszer, ma pedig a megfelelő tervezési rendszer hiánya miatt);
- a vezetői döntések egyrészt előkészítetlenek (a tervezés hiányossága miatt nincs lehetőség a ráfordítás-eredmény alapú hatékonyság vizsgálatokra), másrészt a döntések mellé nem biztosítottak, vagy rosszul meghatározottak a végrehajtáshoz szükséges források;
- nem tudunk eleget tenni alapvető NATO tervezési követelményeknek, mert haderőfejlesztési célkitűzéseink valójában nem programszerűek (nem megfelelően alábontottak, költségzsükségletük rosszul meghatározott, a végrehajtásra nincs megfelelő garancia);
- tervezési probléma: az integrált feladattervezés és gazdasági tervezés hiánya. A feladattervezést és az erőforrás tervezést egy egységes rendszerbe szükséges

foglalni a végrehajtás forrásoldali biztosítottsága és a források hatékonyabb felhasználása érdekében;

- valós, az államháztartás követelményeinek megfelelő programokat kell kialakítani, amelyek közép és hosszútávon biztosítják a végrehajtási garanciát, ezzel is csökkentve az ad-hoc döntéshozatalok lehetőségét;
- a humán tervezés kiemelkedő jelentőségét a tervezési rendszer működtetésében biztosítani kell;
- a sikeres haderőreform egyik leglényegesebb feltétele a **tervezési rendszerváltás** mielőbbi végrehajtása.

A **2. fejezetben** a feladatorientált erőforrás tervezés elméletét és gyakorlati realizálhatóságát kutattam. A védelem feladatfinanszírozáson alapuló modellje alkalmazásából származó előnyök a közgazdasági megközelítés oldaláról is igazolták a haderőreform sikere és a védelemtervezés átalakításának – amelynek a szükségességét a védelemtervezés múltjának és jelenének értékelése is alátámasztotta - igénye közötti szoros kapcsolatokat.

Következtetések:

- az államháztartás feladatfinanszírozáson alapuló modellje és a védelem feladatfinanszírozáson alapuló modellje (ahol az intézmények tevékenységeihez és nem a létükhöz biztosítják a forrásokat) között szoros kapcsolat mutatható ki, a védelemtervezés számára egyértelműen hasznosítható előnyökkel;
- a valós haderőreform végrehajtásának egyik legfontosabb feltétele a feladatfinanszírozás bevezetése, amelyet tervezési oldalról a védelemtervezés sürgető reformjával, egy új VTR kialakításával lehet biztosítani;
- az új VTR szükségességét nem csak a feladatfinanszírozás közgazdasági megközelítése, elemzése és a nemzetközi tapasztalatok indokolják, hanem a gazdálkodás és azon belül a védelemtervezés helyzetének értékelése is;
- gyakorlati szempontból lényeges a feladatorientált erőforrás tervezés fogalmának és folyamatának egységes értelmezése;
- a honvédelmi tárcánál a korábbi rendszerfejlesztés során kidolgozott VTR-re vonatkozó elképzelések (a VTR felépítése, a struktúra elemeinek funkcionalitása) megfelelő alapul szolgálhatnak a rendszerfejlesztés további feladataihoz;

- mind elméleti, mind gyakorlati szempontok alapján indokolt nemzeti védelmi tervező rendszer létrehozása, amely kormányzati szinten koordinálja a védelemtervezési tevékenységet.

A **3. fejezetben** a korábbi rendszerfejlesztések, valamint a HM és HVK integrációjának eddigi tapasztalataira támaszkodva vázoltam egy a feladatorientált erőforrás tervezést magába foglaló, lehetséges védelmi tervező rendszer főbb tervezési folyamatait, döntési szintek, tervezési dokumentumok, határidők megjelölésével.

Következtetések:

- sok olyan eldöntendő kérdés és tényező van, amelyek vezetői döntésként történő megválaszolása nagyban befolyásolhatja a kialakítandó VTR-re tett javaslat részleteit. Ebből eredően „kész recept” nem létezik;
- a javaslatnak megfelelő rugalmassággal kell rendelkeznie, ugyanakkor biztosítani szükséges a feladatorientált erőforrás tervezésre vonatkozó alapelvek és a rendszerrel szemben támasztott követelmények betartását;
- a vázolt javaslat egy a lehetséges változatok közül. E javaslat biztosítja a rendszerfejlesztés során a felülről-lefelé történő építkezés lehetőségét, amely alapján lehetővé válik, hogy az al- és részrendszerek fejlesztői állománya kidolgozza részletesebb rendszerterveit;
- a hosszú-, közép és rövidtávú tervezés egymásra épülő egységes rendszert alkot, amely képes megfelelni a NATO védelmi tervezési folyamatából adódó tervezési követelményeknek.

A **4. fejezetben** a kutatómunkából levonható fő következtetéseket és javaslatokat ismertettem. A javaslatok két nagy részből állnak. Egyrészt meghatároztam a rendszerfejlesztés menetét, fő feladatait, amelyek végrehajtásával lehetővé válik az új VTR kialakítása. Másrészt a korábbi rendszerfejlesztési tapasztalatok alapján a végrehajtás módszertanára tettem javaslatokat, amelyek figyelembe vételével eredményesebben lehet a rendszerfejlesztést végrehajtani, elindulni a mostani holtpontról.

Összegzett következtetések

1. A **haderőreformot a védelemtervezés reformjával kell (kellett volna) kezdeni.** Csak a pillanatnyi érdekeknek megfelelő ad-hoc jellegű döntéseket kiküszöbölő, tudományosan megalapozott, **a végrehajtásra közép és hosszú távon is garanciát nyújtó, a beavatkozásra csak korrekciós jelleggel lehetőséget adó (gördülő), a feladatorientált erőforrás tervezés elvén alapuló új Védelmi Tervező Rendszer kialakításával** lehet hatékony haderőátalakítást, fejlesztést, fenntartást, valós eredményeket elérni, kisebb, de valóban hatékonyabb hadsereget kialakítani. A haderőreform és a védelemtervezés szoros kapcsolatban áll egymással.
2. Egy új VTR bevezetése önmagában is növeli a vezetés hatékonyságát. Megfelelő informatikai támogatással és a VTR-hez kapcsolódó kontrolling rendszer létrehozásával a vezetés hatékonysága nagyságrendekkel javulhat, megteremtődhet a folyamatok követhetőségének, átláthatóságának, szükség esetén a beavatkozásnak a lehetősége.
3. A védelmi tervezés nem a honvédelmi tárca „belügye”, **nemzeti védelmi tervező rendszer** kialakítására van szükség.
4. **A rendszerfejlesztés lehetőségei adottak.** A rendszerelméletet a feladatorientált erőforrás tervezésre kell alapozni. Ez meghatározza a rendszer felépítését, struktúráját, amelynek megnevezéstől függetlenül integrálnia kell a katonai (stratégiai és hadműveleti) és a gazdasági (erőforrás és költségvetés) tervezést. Nem szabad aktuálpolitikai megfontolásoknak alárendelni a rendszerstruktúra kialakítását.
5. Alapvető **rendszerfejlesztési** feladat a **rendszerházak** kidolgozása és elfogadása, a **tervezési jogkörök és felelőségek** meghatározása, személyekhez, illetve szervezetekhez rendelése. Ezt követően kerülhet sor a – már a módszereket és eljárásokat is rögzítő - rendszerterv-javaslatok, illetve a javaslatok elfogadása után a **rendszertervek** összeállítására, a **rendszerkísérlet** lefolytatására, a **tervezési szakutasítások** kidolgozására, a védelmi tervezésben érintett **állomány továbbképzésére, a rendszer folyamatos karbantartására.**

6. A **nemzeti védelemi tervező rendszer** kialakításakor - a védelmi tervezés állami szintű feladatainak egységes rendszerbe foglalása érdekében - a részletes rendszertervek kidolgozása során fel kell mérni és értékelni kell az **ország-védelem** komplex feladatait és javaslatot kell kidolgozni a VTR olyan jellegű bővítésére, hogy magába foglalja a nemzet fegyveres védelmével kapcsolatban az államigazgatás más területein, illetve a nemzetgazdaságban jelentkező feladatok tervezését is.

7. A sikeres rendszerfejlesztéshez biztosítani kell a tárca vezetése részéről a megfelelő **feltételeket**. A rendszerfejlesztést csak akkor lehet hatékonyan végrehajtani, és valós eredményeket produkálni, ha a tárca vezetése elszánt, döntést hoz a VTR kialakítására, és **szakmai alapokon** kezeli a rendszerfejlesztést. A VTR kialakításának meg kell adni a súlyát, a szakmai tekintélyt. **Rendszert csak hatalmi pozícióból lehet fejleszteni**, mert egyrészt a rendelkezésre álló idő korlátos, másrészt **a résztvevők érdekei sokszor különbözőek**. Ezért a tárca szintű rendszerfejlesztőket helyzetbe kell hozni, megfelelő jogosítványokkal kell rendelkezniük.

Ajánlások

Értekezésemet felhasználásra ajánlom a HM döntéshozóinak, valamint a rendszerfejlesztést koordináló állománynak. Amennyiben a védelmi tervezés a tanintézetekben oktatás tárgya lesz, megítélésem szerint ehhez segítséget jelenthetnek az értekezésben megfogalmazottak. A választott téma sokrétűségéből, jellegéből adódóan az értekezés alapot, ötletet adhat újabb tudományos kutatásokhoz is.

Tudományos eredmények

A kutatómunka végrehajtásával tudományos eredménynek tekintem:

1. Bizonyítottam, hogy az eredményes haderőreformhoz szükség van egy feladatfinanszírozáson alapuló integrált VTR-re, melynek megvalósításához

elméleti alapokat dolgoztam ki és egy változatban javaslatot tettem az új VTR felépítésére, illetve működtetésének módjára.

2. Bizonyítottam a nemzeti védelmi tervező rendszer kialakításának szükségességét, meghatároztam e rendszer főbb tevékenységi területeit, illetve azok tartalmi követelményeit.
3. A korábbi években végzett VTR fejlesztések elemzésével feltártam azok sikertelenségek okait és káros következményeit, valamint a hasznosítható tapasztalatokat.

A gyakorlati felhasználás lehetőségei

Kutatásomat tudatosan a gyakorlati felhasználás lehetőségének szándékával végeztem. Az 1995-ben kezdett VTR rendszerfejlesztés 1998-ban megrekedt, az azóta eltelt négy év nem hozott gyakorlati előrelépést, nincs új védelmi tervező rendszerünk. Értekezésem a gyakorlat által erősen orientált, támpontul szolgálhat a döntéshozók számára (a HM közigazgatási államtitkár, a HM védelempolitikai helyettes államtitkár és a HM védelemgazdasági helyettes államtitkár személyesen vett részt az értekezés tervezet műhelyvitáján) a jelenlegi kedvezőtlen védelemtervezési szituációban.

A honvédelmi tárcánál ma több, a rendszerfejlesztés jövőjére vonatkozó - elgondolásban és a kidolgozottság fokában különböző - elképzelés létezik (amelyek lényegét a 2. sz. mellékletben röviden ismertettem). Sok a kész „recept”, nehéz a döntéshozók helyzete, nagy a választási felelősségük. Eddig nem találkoztam a VTR-re vonatkozó komplex elemzéssel. Úgy érzem értekezésemben a megközelítés sajátos, azokra a kérdésekre kerestem a VTR válaszokat, hogy „miért nincs?”, „miért kell?”, „milyen elméleti alapokon?”, „nagyjából mit” és „hogyan?”. Meggyőződésem, hogy a döntéshozóknak az értekezésben a kérdésekre adott a válaszok (amelyek az eddigi rendszerfejlesztés tapasztalatait, tanulságait is figyelembe veszik) segítséget adhatnak valós eredmény eléréséhez.